

BEROEPS
BEELD

LEERAAR

Beroepsbeeld Leraar

po, (v)so, vo, mbo

Inhoudsopgave

Introductie	3
Leeswijzer	3

1. De essentie van het beroep

4

De leraar draagt kennis en vaardigheden over aan leerlingen	5
De leraar is een expert in het omgaan met leerlingen	6
De Leraar zorgt voor een veilige en stimulerende plek om te leren	7

2. De professionele identiteit van de leraar

9

De leraar heeft de vaardigheid om diverse rollen te vervullen	10
De leraar is deskundig, empathisch, creatief en flexibel	11
De leraar handelt ethisch en verantwoordelijk	12
De leraar is een professional in een team	12
De leraar is onderdeel van verschillende netwerken	13

3. Ontwikkeling van de leraar

14

De leraar groeit door professionele ontwikkeling	15
Samenwerking tussen leraren verrijkt professionele groei	16
De beginnende leraar is startbekwaam	17
De ervaren leraar is vakbekwaam	17
De zeer ervaren leraar is een expert	17

4. Verschillen tussen onderwijssectoren

19

Primair onderwijs (po)	20
(Voortgezet) Speciaal onderwijs (v)so	21
Voortgezet onderwijs (vo)	22
Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	24

Introductie

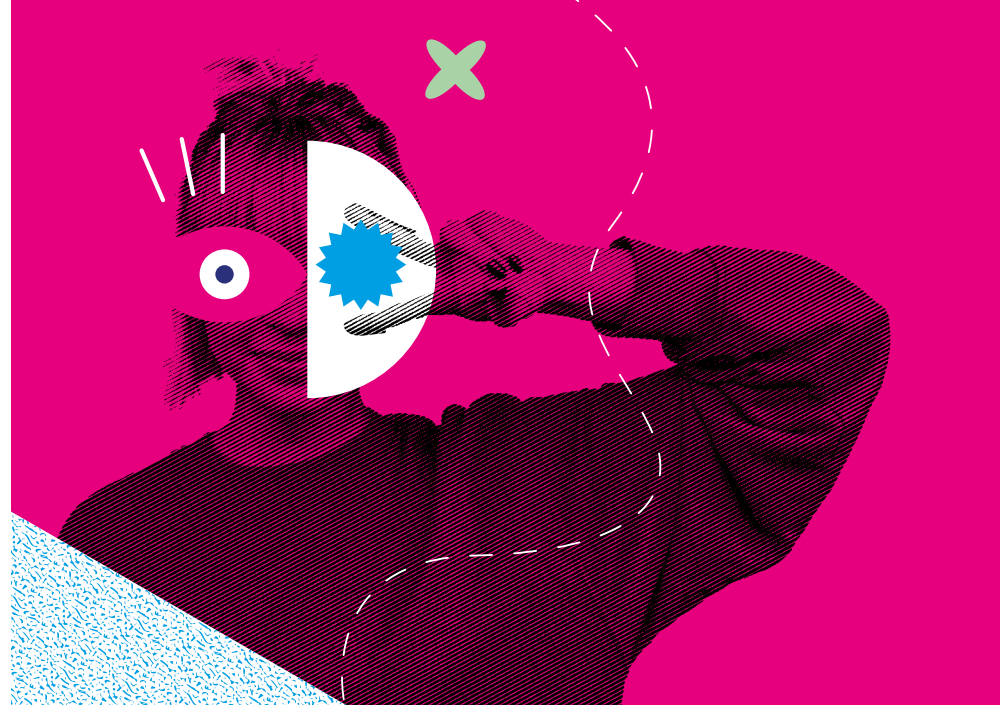
Voor je ligt hét beroepsbeeld van de leraar in het primair onderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Dit document brengt de essentie van het leraarschap in kaart. Het beroep van leraar kent een grote diversiteit aan rollen, taken en verantwoordelijkheden en diepe persoonlijke betrokkenheid.

Het beroepsbeeld is gebaseerd op ervaringen, kennis en verhalen van leraren. Het is belangrijk om te benadrukken dat dit beeld niet alle leraren probeert te vangen in één vaststaand kader. Net zoals elke leerling, is ook elke leraar uniek. Achtergronden, benaderingen, interesses en drijfveren om in het onderwijs te werken, verschillen onderling. Dat maakt het onderwijs ook zo dynamisch en levendig.

Het beroepsbeeld benadrukt wat leraren gemeen hebben. Het gaat over de kern van het beroep: de passie voor onderwijs, de betrokkenheid bij de ontwikkeling van elke leerling en het creëren van een veilige en stimulerende leeromgeving. De uitdagingen en de voldoening die het beroep met zich meebrengt komen voorbij. En de cruciale rol die leraren spelen in onze samenleving.

Je kunt dit document gebruiken als gids en inspiratiebron. Het geeft een beeld van het beroep voor iedereen die het beroep overweegt. Voor lerarenopleidingen en beleidsmakers geeft het belangrijke kaders en voor leraren geeft het inzicht en inspiratie voor de eigen ontwikkeling in het beroep.

Het Beroepsbeeld Leraar geeft inzicht in de veelzijdigheid, waarde en diepgang van het leraarschap.

Leeswijzer

Het Beroepsbeeld Leraar begint met een overzicht van de kerntaken die samen de essentie van het beroep vormen. Daarna gaat het over de kennis, vaardigheden en houding die nodig zijn om die kerntaken succesvol uit te voeren. Vervolgens komt de ontwikkeling van leraren aan bod: van de start van hun carrière tot de groei naar expertniveau. Tot slot vind je de verschillen tussen onderwijssectoren, met specifieke kenmerken per sector.

In dit beroepsbeeld staan de termen 'leraar' en 'leerling' voor alle leraren in het po, (v)so, vo, mbo en degenen aan wie zij lesgeven. Onder de term 'leraar' vallen in dit beroepsbeeld dus ook docenten in het mbo en onder 'leerlingen' vallen leerlingen in het basis-, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs en studenten in het mbo. Dit om de leesbaarheid van de tekst te vergroten. Veel leesplezier!

De essentie van het beroep

01

De leraar begeleidt en ondersteunt leerlingen bij de ontwikkeling van hun kennis, vaardigheden en talenten. Het beroep van de leraar is veelzijdig. Als leraar moet je constant schakelen tussen het helpen van individuele leerlingen en het begeleiden van een hele klas. Leraren hebben een diepgaand begrip van hoe hun leerlingen leren en ontwikkelen en wat ervoor nodig is om hen verder te brengen. Daarbij zet de leraar didactische, pedagogische en vakinhoudelijke kennis en vaardigheden in. Het beroep van de leraar vereist mensenkennis en een groot empathisch vermogen. De leraar zorgt ervoor dat leerlingen zich veilig voelen. Dat is nodig om goed te kunnen leren.

De leraar draagt kennis en vaardigheden over aan leerlingen

Een van de belangrijkste kerntaken van het leraarschap is het overdragen van vakinhoudelijke kennis of beroepskennis en vaardigheden. Leraren doen dit door het inzetten van verschillende didactische werkvormen en door betrokkenheid en nieuwsgierigheid bij leerlingen aan te moedigen. Didactiek omvat het herkennen en erkennen van de leerbehoeften van leerlingen, het gebruik van verschillende didactische werkvormen, het beoordelen van wat leerlingen hebben geleerd en het oefenen van vaardigheden. Naast het overbrengen van feitelijke informatie, dragen leraren ook kennis over door aan te sluiten bij de ervaringen van leerlingen, door te praten over actuele gebeurtenissen in hun leven, door het stimuleren van hun natuurlijke leergerigheid en door hen samen te laten werken.

Het is de verantwoordelijkheid van leraren om te controleren of leerlingen de overgedragen kennis en vaardigheden begrijpen en zelfstandig kunnen toepassen. De leraar luistert naar leerlingen en beoordeelt wat ze nodig hebben om te ontwikkelen en past daar les- en leerplannen op aan.

Geef de student de gelegenheid om over het eigen leerproces na te denken en daar vorm aan te geven. Zoek de student op, want de student komt niet altijd naar de docent toe. Maak het werk overzichtelijk. Leg de lat of het niveau waarop wordt gewerkt even (tijdelijk) iets lager, zodat er succeservaringen komen en dan ook het zelfvertrouwen. Houd je aan de afspraak (geldt ook voor de student!). Wees duidelijk en eerlijk, ook al is het een boodschap die voor de student niet leuk is om te horen. Pas (vak)didactische strategieën toe, weet hoe deze student leert of werkt (of juist niet).

mbo-docent

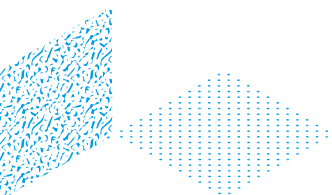
De leraar beoordeelt, samen met het team, welke didactische werkvormen en inhoud geschikt zijn voor leerlingen en maakt keuzes over de invulling van lessen. Dit vereist een grondige voorbereiding van de les, een doelgerichte aanpak en een kritische evaluatie van de les.

De leraar is een expert in het omgaan met leerlingen

Leerlingen begeleiden en ondersteunen bij hun ontwikkeling is een andere belangrijke kerntaak van de leraar. Leraren bereiden leerlingen voor op een vervolgopleiding of een beroep. Ze leren hen om zelfstandig te functioneren in de samenleving. Groei bij leerlingen is wat de leraar drijft. Leerlingen kunnen op verschillende manieren groeien: in wat ze weten, in wat ze kunnen, in hoe ze omgaan met hun gevoelens, of hoe ze zich gedragen. Leraren weten hoe leerlingen zich ontwikkelen en wat er nodig is om hun leervermogen te vergroten, zowel individueel als in groepsverband. Leraren maken leerlingen daarbij mede-eigenaar van hun eigen ontwikkeling en leerproces. Ze stimuleren leerlingen om hun talenten en groeimogelijkheden te ontdekken en uit te proberen. Voor leraren is het vanzelfsprekend dat alle leerlingen ruimte en aandacht krijgen om te leren en ontwikkelen.

De mooiste momenten als leerkracht beleef ik wanneer ik samen kan werken met de leerlingen. Wanneer ze geboeid luisteren naar de verhalen voor een project over oorlog en vrede. Wanneer een leerling heel hard nadenkt over sommen en stapje voor stapje dichterbij het antwoord komt. Wanneer ik gesprekken met leerlingen in groep 8 voer over hoe het op de middelbare school gaat zijn. Dat zijn de pareltjes van ons beroep. Als leerkracht kunnen we dagelijks het verschil maken, al is het maar voor één persoon.

po-leraar

Elke leerling is uniek, dat weten leraren. Ze zien niet alleen wat een leerling nodig heeft om zich te ontwikkelen, maar voelen dit ook aan. Door te luisteren en aandacht te geven, creëren leraren een leeromgeving waarin leerlingen zichzelf mogen zijn, met hun eigen talenten en uitdagingen. Leraren zorgen voor een positieve sfeer, waarin humor, enthousiasme en samenwerken belangrijk zijn. Leraren dragen uit dat iedereen uniek en gelijkwaardig is en dat fouten maken mag.

Als leraar in cluster 4 maak ik veel mee. Wat vooral bijzonder is, is dat leerlingen ondanks vaak lastige thuissituaties of persoonlijke belemmeringen toch tot presteren komen. Als docent ben je dan naast leerkracht vaak ook deels opvoeder en coach. Belangrijk hierin is om met veel humor, motiverende en inspirerende lessen, een veilig leerklimaat en positieve ervaringen goed onderwijs neer te zetten.

so-leraar

Leraren stimuleren ook een positieve omgang tussen leerlingen onderling. Ze leren hen hoe ze respectvol en verdraagzaam met elkaar kunnen omgaan, hoe ze conflicten kunnen oplossen of voorkomen, en hoe ze kunnen omgaan met spanning. Ze benadrukken het belang van empathie en begrip voor verschillen en beperkingen van anderen. Ze pakken lastige kwesties aan door middel van dialoog.

Ik werk met mbo-studenten die de opleiding tot Sociaal werker, niveau 4 doen. Het sociale contact en de manier van communiceren zijn belangrijk. Geef zelf het goede voorbeeld en spreek studenten aan die in de klas een andere student onaardig bejegenen. Hoezo oordeel je over een medestudent? Hoe doe je dat straks met je cliënt als die hetzelfde gedrag laat zien? Zo probeer ik de link te leggen tussen school en praktijk

mbo-docent

Omgaan met leerlingen is meer dan lesgeven. De leraar vervult, als het nodig is, ook een coördinerende of coachende rol. Leraren hebben oog voor het welzijn van leerlingen en nemen verantwoordelijkheid voor hun persoonlijke ontwikkeling. Ze begeleiden leerlingen tijdens hun schooltijd en verbinden hen indien nodig met ondersteuners of professionals buiten de school. Leraren hebben een visie op onderwijs en op welke onderwijsvorm het beste bijdraagt aan de zelfontplooiing van leerlingen. Een van hun kerntaken is het ontwikkelen van onderwijs dat bijdraagt aan persoonsvorming, socialisatie en kwalificatie van leerlingen.

De leraar zorgt voor een veilige en stimulerende plek om te leren

Leraren zorgen door goed klassenmanagement dat een klas een veilige, rustige en stimulerende plek is om te leren. Leerlingen voelen zich gezien, gehoord en begrepen en kunnen zich ontwikkelen.

”

H5 Filosofie was al het hele jaar geen groep. Het was niet veilig. Normaal gesproken ben ik best goed in het creëren van een veilige groep, maar hier lukte het niet. Het was dus lastig om een klassengesprek en onderwijsleergesprekken te voeren, omdat mensen niet durfden te zeggen wat ze wilden. Ik ben het hele jaar consequent het blokkur dat we op donderdagochtend hadden begonnen met het lezen van een gedicht. Meestal zei ik er kort iets over, we praatten er niet als klas over. De vervelendste twee jongens die de les steeds verstoorden, zaten inmiddels standaard vooraan. En toen gebeurde het opeens, in een van de laatste lessen. Iedereen deed mee. We waren in gesprek. Heerlijk.

vo-leraar

Een veilige leeromgeving is te herkennen aan heldere regels en een goed georganiseerde structuur. Er zijn duidelijke afspraken over hoe leerlingen met elkaar en het onderwijzend personeel omgaan en over hoe leerlingen zich gedragen in de schoolomgeving. Leraren zorgen ervoor dat de afspraken worden nageleefd door consequent op te treden tegen ongewenst gedrag en goed gedrag te belonen. Leraren maken het leerproces en de leerdoelen helder voor leerlingen. Zij zijn duidelijk over wat ze verwachten en handelen consistent, waardoor leerlingen weten waar ze aan toe zijn en zich eerlijk en gelijkwaardig behandeld voelen.

”

Meerdere meiden kwamen vanaf een andere school in dezelfde gemeente bij ons binnen met een laag niveau aan het einde van groep 6. Wij zorgen voor veiligheid en helpen ze om zichzelf te kunnen zijn binnen de structuur, sfeer en regels van onze school.

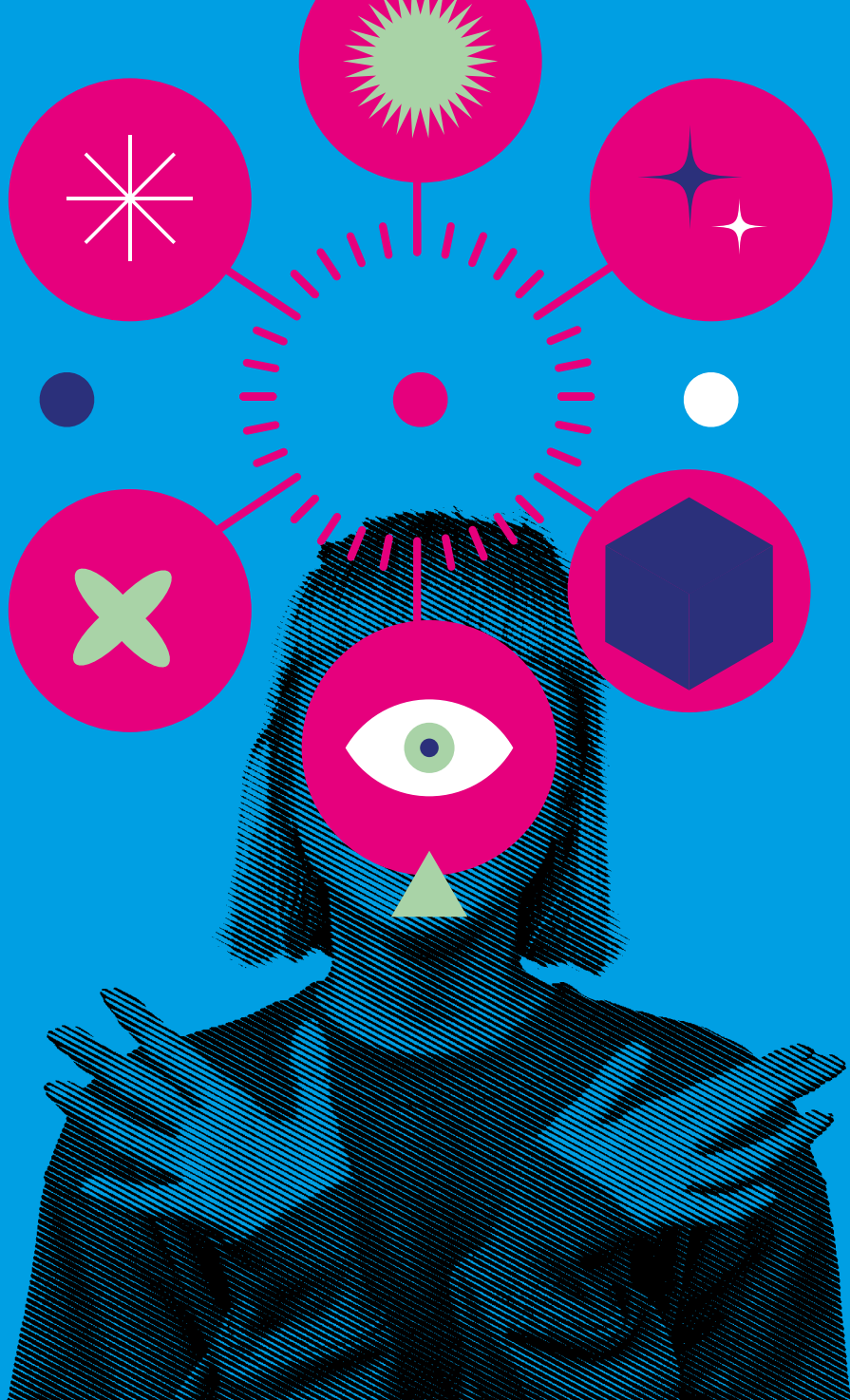
po-leraar

De professionele identiteit van de leraar

02

Het eerste hoofdstuk beschrijft de kerntaken die de essentie vormen van het beroep leraar. In dit hoofdstuk staan de kennis, vaardigheden en houding die nodig zijn om die kerntaken succesvol uit te voeren.

De leraar heeft de vaardigheid om diverse rollen te vervullen

Naast didactische, pedagogische en vakinhoudelijke kennis en vaardigheden, hebben leraren ook de capaciteit om verschillende rollen op zich te nemen, zoals die van coach, mentor of onderzoeker. Hoewel taken en rollen vaak apart worden genoemd en beschreven, lopen die in de praktijk door elkaar heen. De leraar wordt namelijk steeds geconfronteerd met nieuwe situaties in de klas. Denk aan problemen van individuele leerlingen, veranderingen in de school en ontwikkelingen in het onderwijs.

Ik werk op het vso voor zeer moeilijk lerende kinderen in de leeftijd van 12 tot 15 jaar. Hun thuissituaties zijn vaak heel complex. Ik voel me op mijn best als we met zijn allen de slappe lach hebben. Als we gewoon een fijn moment hebben met elkaar. Dat zorgt voor wat ontspanning.

vso-leraar

De leraar handelt hierin proactief en autonoom, en neemt verantwoordelijkheid voor de groep en voor individuele leerlingen. Leraren kunnen prioriteiten stellen en samenwerken om taken te delen, zodat zij de verschillende rollen die bij het beroep horen goed kunnen vervullen.

De leraar is deskundig, empathisch, creatief en flexibel

Leraren begrijpen in welke sociaal-emotionele ontwikkelingsfase hun leerlingen zich bevinden. Zij zetten deze deskundigheid in om de motivatie en het eigenaarschap van leerlingen aan te wakkeren en gebeurtenissen uit de leefwereld van leerlingen te integreren in de les. Leraren vervullen een voorbeeldfunctie en zijn zich ervan bewust dat hun eigen gedrag en acties invloed hebben op leerlingen. Dit vraagt om voortdurende zelfreflectie en het delen van kennis, ervaringen en inzichten met collega's.

Leraren werken vanuit pedagogische vaardigheden en empathie met hun leerlingen aan een leeromgeving waarin leerlingen zichzelf kunnen zijn, zich kunnen ontwikkelen en fouten durven maken. Tegelijkertijd dagen ze leerlingen uit om te presteren en trots te zijn op hun vooruitgang en prestaties. Leraren bouwen aan een vertrouwensband door te luisteren, zich begripvol en eerlijk op te stellen, en door benaderbaar en zichtbaar te zijn.

Leraren zijn creatief en passen zich flexibel aan in steeds veranderende situaties en omstandigheden in het onderwijs. Ze zijn in staat keuzes te maken die het leerproces en het leerklimaat in de klas ten goede komen. Leraren maken bewust keuzes over wanneer ze lesplannen aanpassen om ruimte te maken voor andere zaken die aandacht vragen in de klas of groep. Ook weten ze wanneer ze, ondanks de aanwezigheid van afleiding, vast moeten houden aan hun planning. Organisatorische en planningsvaardigheden zijn belangrijk, net als vertrouwen in de eigen stijl, visie en aanpak van het lesgeven.

Als leerkracht moet je creatief en flexibel zijn en snel kunnen denken.
Gooi al je perfectionisme overboord, want daar ga je aan onderdoor.
Kinderen zijn wispelturig, dus wat de ene dag werkt,
lukt de volgende dag niet.
po-leraar

Tijdens een van de eerste praktijklessen is een student bang dat het fout gaat en in tranen. Ik heb de student eerst even naar buiten laten gaan om een rondje te lopen. Teruggekomen was de student wat gekalmeerd en hebben we samen een simpele klus gezocht. Deze aanpak heb ik volgehouden, steeds een stapje verder. De student werd steeds zekerder en heeft vervolgens ook in diens privéleven stappen gezet om voor zichzelf op te komen en aan zichzelf en meer zelfvertrouwen te werken. De student is zo in korte tijd voor zichzelf verder gekomen als mens.

mbo-docent

De leraar handelt ethisch en verantwoordelijk

Ethisch bewustzijn staat centraal in het werk van de leraar. De leraar speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van leerlingen. Leraren begrijpen hun professionele rol en kunnen deze scheiden van hun persoonlijke overtuigingen, normen en waarden. In hun professionele rol streven leraren ernaar om zonder waardeoordeel te luisteren naar leerlingen, hun gedrag te beschouwen en te analyseren, en daar adequaat op te reageren.

” Een leerling met autisme valt stil, een andere leerling vindt ineens dat hij dus ook geen antwoord op mijn vraag hoeft te geven. Ik heb in de klas een spontane voordracht gehouden over gelijkheid of juist ongelijkheid. Een voorbeeld dat mij direct te binnen schoot: dus ongeacht of je een vak wel of niet begrijpt, moeten jullie allemaal een 8 kunnen halen, want jullie zijn allemaal gelijk. Uiteindelijk heb ik de vraag gesteld: wie vindt dat iedereen gelijk is en gelijk behandeld moet worden, ongeacht achtergronden? Ga staan wanneer je juist wel wil dat er naar jou als persoon wordt gekeken en dat je mag zijn wie je bent. Dit was zo tof. Iets meer dan de helft van de leerlingen stond op, waaronder ook leerlingen van wie ik dat niet verwachtte. Een aantal van de leerlingen die bleven zitten, deed dit uit solidariteit met de leerling die niet wilde antwoorden.

vo-leraar

Leraren staan regelmatig voor ethische dilemma's waarbij ze zelfstandig of met een team afwegingen of keuzes maken. Daarbij zijn leraren zich bewust van hun verantwoordelijkheid voor het welzijn en de ontwikkeling van hun leerlingen. Denk aan het omgaan met leerlingen die persoonlijke omstandigheden de klas inbrengen, problemen tussen leerlingen of het nemen van beslissingen die de toekomst van leerlingen beïnvloeden.

Door verantwoordelijkheid te nemen voor de kwaliteit van het onderwijs, dragen leraren actief bij aan het vertrouwen van de samenleving in het onderwijs en aan de vorming van toekomstige generaties.

De leraar is een professional in een team

Leraren werken een groot deel van de tijd zelfstandig met een groep leerlingen. Tegelijkertijd zijn leraren onderdeel van een team en handelen ze daarnaar. Het professioneel handelen van de leraar is afgestemd op de regels en afspraken binnen de schoolorganisatie waar de leraar werkt. Samenwerken met collega's, in teams, vakgroepen en netwerken, is daarmee een belangrijk aspect van het beroep. De leraar werkt met collega's, de schoolleiding en het bestuur van de school aan het verbeteren van lessen en de onderwijskwaliteit, het vormgeven van de visie en het opstellen van schoolplannen. Gezamenlijk ontwikkelen leraren lessen, reflecteren ze op de leskwaliteit en geven ze elkaar feedback. Op deze manier samenwerken en de kennis en vaardigheden van collega's benutten, draagt bij aan het werkplezier van leraren.

” Mijn docentschap kwam tot bloei toen ik samen met een klein team een nieuwe mbo-opleiding mocht bedenken en uitvoeren. Dat werd destijds de opleiding Uniformberoepen. Ik kreeg zó ontzettend veel energie van de leuke reacties van studenten, hun ouders en hun oud-docenten. Die opleiding bleek een gat in de mbo-markt!

mbo-docent

De leraar is onderdeel van verschillende netwerken

De leraar is onderdeel van een netwerk rondom de leerling, samen met (vak) collega's, onderwijsondersteuners, intern begeleiders, (zorg)professionals, ouders/verzorgers en externe instellingen en ondernemingen. De leraar is vaak een aanspreekpunt voor leerlingen voor uiteenlopende uitdagingen in hun leven. Daarmee heeft de leraar naast een onderwijskundige, ook een signalerende zorgfunctie. Iedere leraar weet de weg naar passende begeleiding en is op de hoogte van de zorgstructuren binnen de school en omgeving. Leraren beslissen wanneer zij andere professionals moeten inschakelen voor individuele zorgvragen van leerlingen. De leraar heeft het vermogen om met veel verschillende mensen met diverse functies en achtergronden te communiceren en met hen een team te vormen ten behoeve van het welzijn van een leerling.

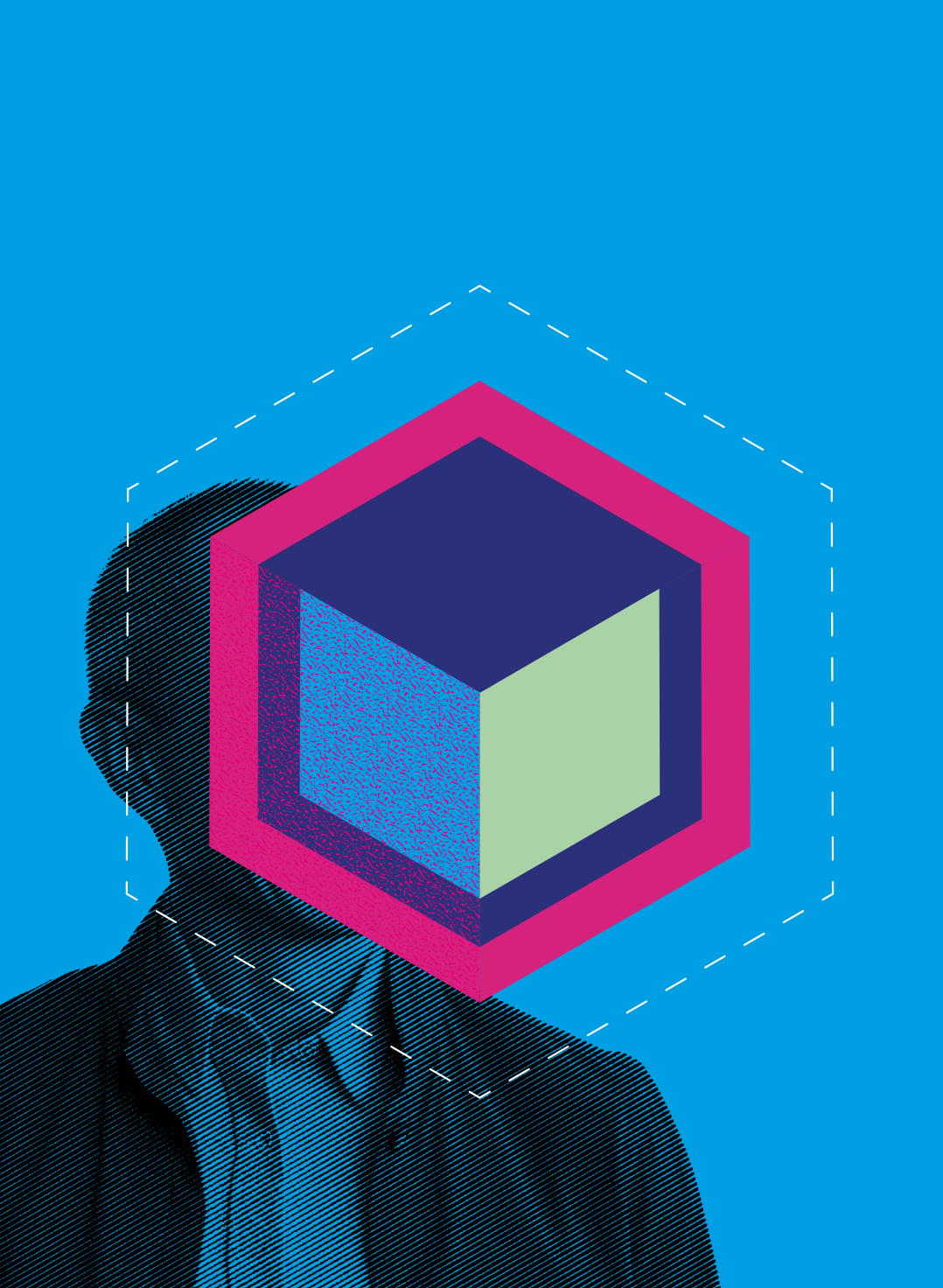
Als leraar maak je deel uit van een beroepsgroep. Als beroepsgroep vervullen leraren een belangrijke maatschappelijke functie. Ze leren toekomstige generaties belangrijke kennis en vaardigheden, bereiden hen voor op hun toekomstige beroep of vervolgopleiding, en op hun bijdrage aan en rol in de samenleving. Leraren vervullen deze maatschappelijke taak en hechten waarde aan een onderlinge dialoog over hun professionele identiteit, ethisch handelen, professionalisering en rechten en plichten binnen het onderwijs.

Ontwikkeling van de leraar

03

Leraren komen vanuit verschillende achtergronden het onderwijs binnen. Van reguliere lerarenopleidingen tot zij-instroom- en beroepsspecifieke trajecten. Ongeacht hun start, staan ze na afronding van hun leertraject meteen als startbekwame professionals voor de klas. Ze maken 'vlieguren' in de praktijk om hun didactische en pedagogische vaardigheden en hun vakkennis te verdiepen. Daarnaast is het voor leraren essentieel om zich voortdurend te ontwikkelen.

De leraar groeit door professionele ontwikkeling

Leraren starten hun ontwikkeling tijdens de lerarenopleiding en bouwen deze gedurende hun loopbaan uit met praktijkervaring, gespecialiseerde cursussen en aanvullende opleidingen. Ze gebruiken de nieuwe kennis, vaardigheden en methodieken om hun leerlingen optimaal te kunnen begeleiden en kwalitatief hoogwaardig onderwijs te kunnen leveren. Dit maakt het beroep uitdagend en vervullend. Leraren zijn in staat om te leren van hun fouten en successen, door te reflecteren op hun ervaringen, individueel en samen met collega's.

Tijdens de opleiding heb ik mij ontwikkeld tot een docent in verschillende contexten. Hierna heb ik eerst vliegreuen gemaakt in verschillende tijdelijke dienstverbanden, waarbij de directe collega's een belangrijke vraagbaak vormden. Vanuit de tijdelijke verbanden ben ik doorgegroeid richting een vast dienstverband. Daarbij maakte ik actief gebruik van de scholingsbijeenkomsten binnen en buiten de school. Ook sloot ik aan bij een regionaal netwerk met collegiale intervisie.

po-leraar

In het begin van hun loopbaan richten leraren zich vooral op lesgeven. De leraar ontwikkelt zich van startbekwaam naar vakbekwaam en uiteindelijk naar expert. Naarmate hun ervaring groeit, verkennen ze vaak ook andere taken binnen het onderwijs, op het gebied van onderwijsontwikkeling, beleidsvorming, coördinatie of het ontwikkelen van vakexpertise. Leraren kunnen hun takenpakket uitbreiden met nieuwe (senior) verantwoordelijkheden. Ze specialiseren zich bijvoorbeeld in specifieke onderwijsdomeinen en vervullen binnen zo'n domein een rol als aanspreekpunt en steunpilaar voor collega's. Ze vergroten de onderwijskwaliteit van hun instelling door hun kennis en ervaring te delen. Zulke ontwikkeling opent daarnaast deuren naar nauwere samenwerking met het bedrijfsleven of externe organisaties, waardoor leraren direct kunnen inspelen op en bijdragen aan innovaties die het onderwijs verbeteren.

Leraren hebben de vrijheid om zich tijdens hun loopbaan te focussen op ontwikkelgebieden die hen het meest interesseren. Ze bepalen grotendeels zelf hoe ze dit invullen. Of het nu gaat om het begeleiden van nieuwe leraren, deelnemen aan beleids- en onderwijsontwikkeling, experimenteren met nieuwe methodieken en didactische werkvormen, of het uitvoeren van onderzoek. Ze kiezen de rollen en taken waar ze het meest enthousiast van worden en waarin ze uitblinken. Dit versterkt hun verbondenheid met het beroep en vergroot hun werkplezier.

Leraren zorgen ervoor dat ze niet te veel extra taken op zich nemen, omdat hun belangrijkste verantwoordelijkheid is om goed les te geven en hun vak- en beroepsexpertise te ontwikkelen. Vanaf de start van de loopbaan streven leraren naar een goede balans tussen werk en privé. Hoewel het bewaken van deze balans een gedeelde verantwoordelijkheid is van de leraar en de leidinggevende, moeten leraren hier zelf scherp op blijven. Een prettige balans draagt bij aan hun veerkracht en welzijn. Het zorgt ervoor dat de leraar langdurig inzetbaar blijft in het beroep. Dit dient uiteindelijk de onderwijskwaliteit.

Samenwerking tussen leraren verrijkt professionele groei

Naast dat leraren zich zelfstandig ontwikkelen, doen ze dit ook door met collega's te praten over het vak, samen te leren en onderzoek te doen. Zo wonen zij bijvoorbeeld studiedagen bij, kijken ze mee in elkaars lessen en wisselen ze kennis en ervaringen uit.

Leraren leren samen in netwerken, werk- en vakgroepen binnen en buiten de school. Zij bundelen hun krachten, niet alleen voor het aanpakken van gedeelde uitdagingen, maar ook voor verbetering van de school- en onderwijskwaliteit en het versterken van de kennis en vaardigheden van de beroepsgroep.

Deze facetten van het beroep benadrukken het belang van een goed georganiseerde ondersteuningsstructuur die leraren in staat stelt om zowel individueel als in teamverband hun bekwaamheid en vakmanschap te versterken en uit te breiden. Scholen helpen leraren bij hun groei door tijd vrij te maken voor hun professionele ontwikkeling.

De beginnende leraar is startbekwaam

Aan het begin van hun loopbaan richten startbekwame, leraren zich voornamelijk op klassenmanagement, kennisoverdracht, pedagogiek en het ondersteunen en coachen van leerlingen bij het leren. Deze taken vormen de hoeksteen van de professionele praktijk voor beginnende leraren. Hun expertise groeit door een proces van doen, reflecteren en bijsturen.

” Ik ben beginnend docent en vooral bezig om de basis goed te krijgen. Goede kwalitatieve instructies met de juiste opdrachten voor leerlingen om de lesstof te oefenen. Als dat allemaal in orde is, heb ik tijd en ruimte om verder te gaan. Over een paar jaar wil ik meer de juiste opdrachten op maat aanbieden voor individuele leerlingen. Nu geef ik vaak dezelfde opdracht voor alle leerlingen.
vo-leraar

In deze fase van hun loopbaan ontwikkelen leraren zich ook door kennis-making met de onderwijswereld, de cultuur en de specifieke schoolomgeving. Ze krijgen daarbij hulp van ervaren collega's. Deze aspecten leggen een belangrijke basis voor beginnende leraren om zich niet alleen aan te passen, maar zelf ook bij te dragen aan hun onderwijsomgeving.

De ervaren leraar is vakbekwaam

Naarmate leraren vorderen in hun loopbaan, worden ze vakbekwaam. Ze hebben de basisprincipes van het lesgeven in de vingers. Vakbekwame leraren hebben meer ruimte om zich te specialiseren en hun didactische werkvormen te verfijnen. Ze geven meer prioriteit aan pedagogische ontwikkeling, curriculumontwikkeling, klassenmanagement en maatwerk voor verschillende typen leerlingen.

Ik blijf lezen en schrijven binnen mijn vakgebied en neem binnen de school ook ontwikkelings- en begeleidingstaken op me. Bijvoorbeeld training van collega's, begeleiding van nieuwe docenten en ontwikkeling van nieuwe leerlijnen. Daarnaast denk ik mee over en bemoei ik me met het schoolbeleid.

vo-leraar

Parallel daaraan is vakinhoudelijke ontwikkeling essentieel. Ervaren leraren verdiepen zich meer in hun vakgebied(en), verdiepen hun didactische en pedagogische deskundigheid, en vormen een eigen visie op onderwijs (binnen hun vakgebied(en)) die ze delen met collega's en de schoolleiding. Ervaren leraren betrekken bij het beleid en de visie van de school versterkt het gevoel van eenheid en samenwerking binnen het team. Zij pakken ook taken op als mentor, of als begeleider van beginnende leraren of stagiairs. Ze zetten zich in voor een ondersteunende en samenwerkende leeromgeving waarin zowel leerlingen als collega's zich kunnen ontwikkelen.

De zeer ervaren leraar is een expert

Voor zeer ervaren leraren (experts) kan het begeleiden van beginnende leraren een belangrijk aspect van hun beroep worden. Ze delen hun expertise met collega's en ondersteunen de ontwikkeling van beginnende leraren. Zeer ervaren leraren zijn spilfiguren voor het lerend vermogen van de school. Deze begeleidersrol breidt zich uit naar coaching, gestructureerde groepsreflectie om persoonlijke en professionele groei te bevorderen (interview), uitwisseling van advies over specifieke uitdagingen (collegiale consultatie), lesobservatie en het leiden van vakgroepen.

Voor zeer ervaren leraren ligt er meer nadruk op continue ontwikkeling. Ze zetten hun kennis en expertise in voor de ontwikkeling en aanpassing van didactische werkvormen, zodat die aansluiten op veranderende onderwijs-

doelen, behoeften van leerlingen en de samenleving als geheel. Daarnaast dragen ze bij aan vernieuwing van onderwijsstrategieën en verdiepen ze hun vakinhoudelijke kennis.

Hierbij behouden ze hun autonomie, zodat ze zich kunnen focussen op gebieden die hen het meest aanspreken. Denk bijvoorbeeld aan praktijkgericht en wetenschappelijk onderzoek of het ontwikkelen van vernieuwend of creatief onderwijs.

”

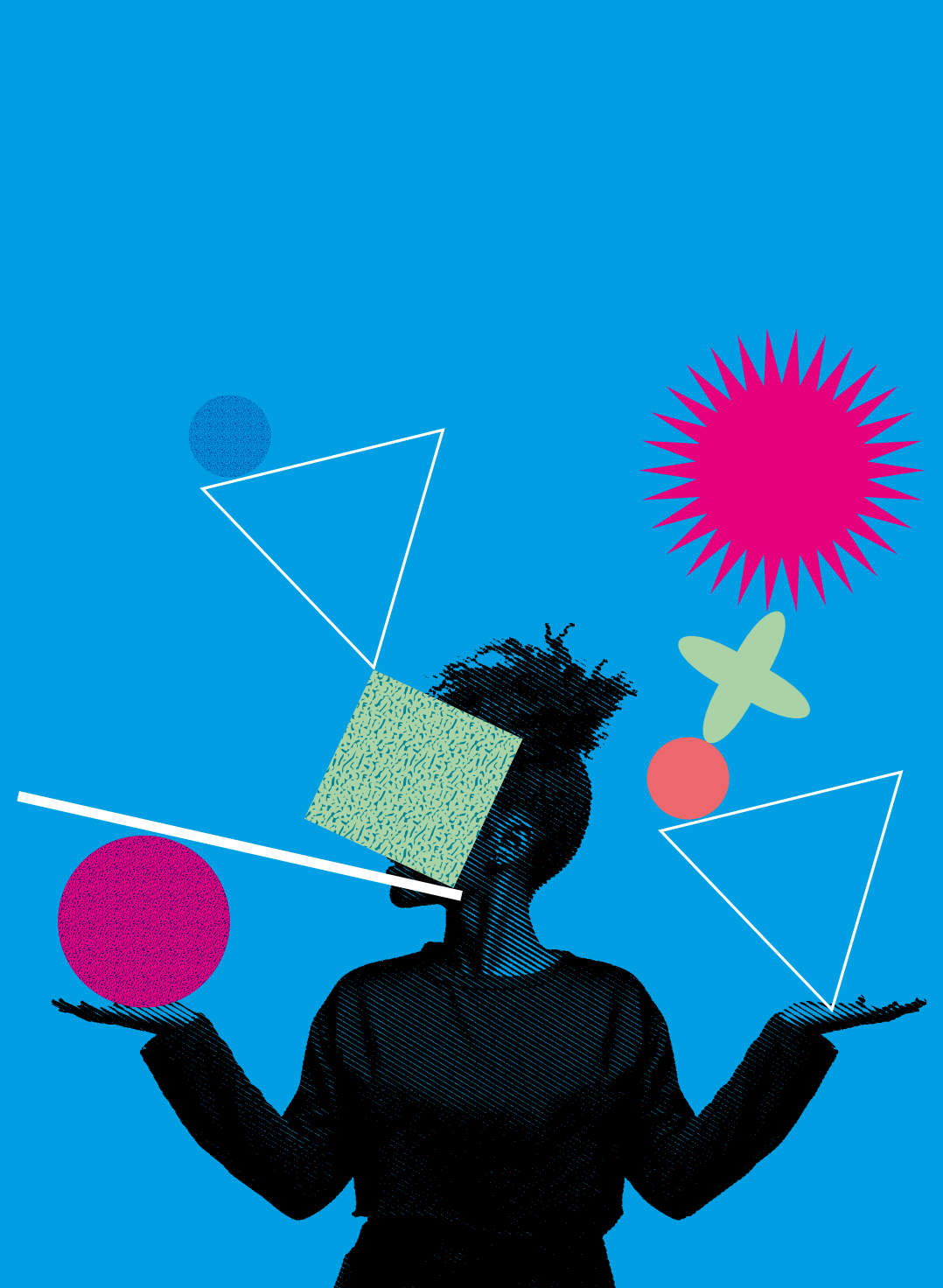
Mijn ontwikkeling verloopt natuurlijk. In het begin van mijn loopbaan heb ik goede en minder goede lessen gegeven. De balans tussen die twee is met de tijd de goede kant op geschoven. In de volgende fase van mijn docentschap ben ik mij meer op het curriculum gaan richten en ben ik stagebegeleider geworden van startende leraren. Ik heb mij kunnen bezighouden met examinering, kwaliteitsborging en zit regelmatig in sollicitatiecommissies. Ik heb de ruimte om mij toe te leggen op datgene waar ik sterk in ben en waarin ik mij verder wil ontwikkelen: het geven en ontwerpen van onderwijs.

mbo-docent

Verschillen tussen onderwijssectoren

04

Dit beroepsbeeld beschrijft wat leraren gemeen hebben. Naast de gedeelde aspecten kent het beroep van de leraar ook verschillen per onderwijssector. Zo vereist lesgeven aan leerlingen in het po andere competenties dan het lesgeven aan leerlingen in het (v)so, vo of studenten in het mbo. In het (v)so en op praktijkscholen ligt er meer nadruk op de pedagogische kwaliteiten van leraren en in het vo meer op vakinhoudelijke kennis en vaardigheden. Het mbo is juist gericht op het voorbereiden van studenten op hun toekomstige loopbaan in het beroepenveld. In dit hoofdstuk staan de belangrijkste kenmerken per onderwijssector.

Primair onderwijs (po)

In het primair onderwijs zijn leraren voortdurend actief bezig met leerlingen. De meeste leraren in het po zijn hele lesdagen verantwoordelijk voor één groep en voor het overdragen van alle lesstof. Daarnaast zijn er vakleraren werkzaam in het po, zoals gymleraren. Het beroep van de po-leraar vereist daarom een breed spectrum aan didactische, vakgerichte en pedagogische kennis en ervaring. De po-leraar is breed opgeleid en werkt met jonge kinderen. Dit betekent dat er constant aandacht moet zijn voor het creëren van een veilige en georganiseerde leeromgeving, en voor het aanbieden van afwisselende en boeiende lessen met verschillende didactische werkvormen.

Kinderen tussen de 4 en 12 jaar oud ontwikkelen zich snel. In het po is het verschil tussen lesgeven aan de onderbouw of aan de bovenbouw daarom groot. Er zijn andere vaardigheden voor nodig. In de onderbouw moet de leraar bijvoorbeeld beschikken over kennis van creatieve didactische werk-

vormen en leerlingen goed kunnen observeren en volgen. Richting de bovenbouw verschuift spelend leren naar meer formeel leren. De po-leraar is zich bewust van de verschillende ontwikkelfases van kinderen en heeft de kennis en vaardigheden om hiermee om te gaan.

Po-leraren besteden veel aandacht aan een vertrouwensband met hun leerlingen, maar ook aan het bouwen van een vertrouwensband tussen leerlingen onderling. Dit betekent dat ze verantwoordelijkheid nemen voor de veiligheid en het welzijn van het kind binnen de groep. Ze zijn zichtbaar en benaderbaar voor hun leerlingen en vinden het belangrijk om leerlingen echt te kennen. De verantwoordelijkheid vertaalt zich ook naar zorg voor het individuele kind. Dit vraagt kennis van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. De po-leraar werkt nauw samen met ouders of verzorgers, maar ook met interne en externe professionals om leerlingen met specifieke zorg- of leerbehoeftes te kunnen ondersteunen.

” Een leerling voelt zich niet begrepen door zijn klasgenoten. Hij voelt zich anders, hij denkt anders en doet anders, natuurlijk omdat hij anders is; iedereen is immers uniek. Ik moet eigenlijk de tafel van 8 onderwijzen, maar leg de les stil, omdat ik aanvoel dat nu het moment daar is. De leerling doet zijn verhaal en ik ondersteun hem daarbij. Wanneer hij klaar is, is het stil... Na een paar seconden begint een klasgenoot te klappen en al snel barst er een groot applaus los. Ik denk: “laat maar zitten die tafel van 8, dit is pas vermenigvuldigen en delen!”
po-leraar

Samenwerken met collega's is voor po-leraren vanzelfsprekend en noodzakelijk. Voor jonge kinderen is de school als geheel de leeromgeving, niet alleen de klas of de groep waarin het kind zit. Daarom zijn in het primair

onderwijs een gezamenlijke inspanning van collega's en hoge betrokkenheid bij de school als geheel belangrijk. De po-leraar werkt samen met collega's en de directie aan de visie en de ontwikkeling van de school. Het bevorderen van de betrokkenheid van ouders/verzorgers is ook een belangrijke taak gezien de grote rol die zij spelen in het leven van jonge kinderen.

De ervaren leraar in het po kan naast lesgevende taken ook andere taken oppakken binnen de organisatie. Begeleiding van (aspirant-)collega's, communicatie met ouders en persoonlijke ontwikkeling zijn belangrijke aspecten van hun professionele identiteit. Net als het bewaken van grenzen als het gaat om taken en verantwoordelijkheden, goed voor zichzelf zorgen en een goede balans tussen werk en privé.

(Voortgezet) Speciaal onderwijs (v)so

Het beroep van de leraar in het (voortgezet) speciaal onderwijs onderscheidt zich van andere sectoren door de noodzaak om individuele leerlingen speciale aandacht te geven. De aandacht evenwichtig verdelen tussen individuele begeleiding en groepsbegeleiding is in het (v)so daarom van groot belang. Leerlingen in het (v)so tot leren brengen is minder vanzelfsprekend dan in andere sectoren. Het vereist meer structuur en aandacht voor gedrag en specifieke behoeftes van leerlingen. Leraren in het (v)so bezitten daarom ook kennis van diverse leerproblemen en -stoornissen, waardoor ze leerlingen op een passende manier kunnen ondersteunen en begeleiden. In het (v)so wordt meer dan bij andere onderwijstypes een beroep gedaan op sociaal-psychologische kennis en vaardigheden van de leraar. Het coachen van individuele leerlingen heeft voorrang, met een sterke nadruk op het opbouwen van een vertrouwensband. Pas daarna komt het overdragen van kennis en vaardigheden.

” De jongen in kwestie was 8 jaar oud, functionerend op ongeveer 3 jaar, slechtziend, epilepsie en halfzijdig verlamd. Hij liet zowel thuis als op school veel agressief gedrag zien, verbaal en fysiek. Door goed te kijken naar wat de ondersteuningsbehoefte was van deze leerling ontdekten wij dat hij juist angstig was als hij zich boos toonde. Het hielp hem om hem juist op deze ‘boze momenten’ vriendelijk toe te spreken, te benoemen dat je ziet dat hij het moeilijk heeft en dat je er voor hem bent om samen het probleem op te lossen. Al snel kreeg ik een dikke knuffel van hem en in de maanden daarna lukte het hem steeds beter om te verwoorden wat hij moeilijk vond en konden we steeds eerder in het proces de juiste begeleiding geven.

so-leraar

In het (v)so gaat de professionele identiteit met name over empathisch vermogen, goed kunnen kijken en luisteren, en inzicht in en begrip van de leefwereld van leerlingen. Leraren voelen zich sterk verantwoordelijk voor het welzijn van hun leerlingen. Zorgen voor veiligheid en vertrouwen is belangrijk. De (v)so-leraar ziet en voelt wat een leerling nodig heeft. Leerlingen in het speciaal onderwijs kunnen dit vaak zelf niet goed aangeven. De leraar in het (v)so toont waardering en vertrouwen in de capaciteiten van leerlingen en helpt hen bij hun sociale ontwikkeling. Hierbij ligt de nadruk op wat leerlingen wel kunnen, om zo hun mogelijkheden te benadrukken in plaats van hun uitdagingen.

Leraren in het (v)so benadrukken het belang van een collectieve aanpak bij individuele zorgvragen van leerlingen. In het (v)so is teamwork essentieel. Ze wijzen op de belangrijke rol van ouders en een ondersteunend netwerk van professionals, zowel binnen als buiten de school.

Voortgezet onderwijs (vo)

Leraren in het voortgezet onderwijs zijn vakspecialisten. Ze hebben vergaande, specifieke kennis van algemeen vormende vakken en/of beroepsgerichte vakken. Leraren dragen de verantwoordelijkheid om kennis en vaardigheden van het vak op een effectieve wijze over te brengen aan hun leerlingen. De leraar in het vo werkt met de klas aan specifieke vakkennis en vaardigheden en een sociale houding. De leraar wakkert enthousiasme voor het vak aan vanuit persoonlijke interessegebieden en drijfveren.

Leraren in het voortgezet onderwijs kunnen zich goed inleven in de wereld van adolescenten en begrijpen de specifieke sociale en emotionele uitdagingen die bij deze levensfase horen. De vo-leraar speelt in op de leefwereld van kinderen en jongvolwassenen. Ze integreren daarbij actuele en maatschappelijke thema's die leerlingen bezighouden in hun lesinhoud en verbinden deze met vakkennis.

” Leerlingen deelden hun eigen ervaringen en konden dit, met mijn hulpvragen, verbinden met de lesstof over wetenschappelijke theorieën en concepten. Daarna keken we naar de manier waarop vrouwen werden gerepresenteerd in de media, waarna ze een eigen standpunt innamen en met een andere bril naar de werkelijkheid keken. En dat met een volledig geïmproviseerde les, waarbij ik putte uit mijn kennis van het vak en de actualiteit en die wist te combineren met de leefwereld van de leerlingen.

vo-leraar

De vo-leraar draagt bij aan de persoonsvorming en socialisatie van leerlingen. De leraar bereidt hen voor op profielkeuzes, vervolgoopleidingen en op deelnemen aan de maatschappij als volwassen burgers. Leraren passen hun aanpak aan op het onderwijsniveau van hun leerlingen, dat varieert van vmbo basis leerjaar 1 tot vwo leerjaar 6.

Naast het lesgeven houdt de vo-leraar zich bezig met vakontwikkeling. Leraren in het voortgezet onderwijs onderstrepen het belang van tijd en ruimte om lessen goed voor te bereiden. Ze spelen een essentiële rol bij het vormgeven van de onderwijsvisie van de school en bij het waarborgen en verbeteren van de onderwijskwaliteit. Meer dan in andere onderwijssectoren benadrukt de leraar in het vo het belang van autonoom mogen handelen, zelf keuzes mogen maken en de vrijheid hebben om zelf of samen met collega's lesprogramma's te ontwikkelen.

Praktijkonderwijs (pro)

Praktijkonderwijs is onderdeel van het voortgezet onderwijs. In het praktijkonderwijs ligt de focus op de voorbereiding op werk of een mbo-vervolgopleiding. Er zijn veel overeenkomsten tussen het beroep van leraar in het (voortgezet) speciaal onderwijs en leraar in het praktijkonderwijs. Ook zijn er overeenkomsten met het mbo, omdat het curriculum veel beroepsgerichte vakken bevat. Leraren in het praktijkonderwijs zien het als hun belangrijkste taak om leerlingen voor te bereiden op zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Hiervoor is een integrale benadering nodig van kennisoverdracht, werken aan praktische vaardigheden en het sturen (en begrenzen) van het gedrag van leerlingen.

De leraar in het praktijkonderwijs is expert in het verbinden van vakinhoud met de maatschappij en leerlingen leren zich hiertoe te verhouden. Kennisoverdracht is daarbij ondergeschikt aan de opvoedkundige taak. In het praktijkonderwijs is het belangrijk om naast het bieden van groepsbegeleiding, ook veel aandacht en zorg te besteden aan individuele leerlingen. Leraren in het praktijkonderwijs richten zich vaak eerst op zorg en begeleiding als dit nodig is, voordat ze aan kennisoverdracht beginnen. Een veilig leerklimaat is van groot belang. Leraren in het praktijkonderwijs nemen hierbij een proactieve houding aan en anticiperen op onverwachte situaties in de klas. Ze voelen trots en plezier wanneer ze hun leerlingen begeleiden en zien groeien.

Ik ben nu AVO-docent op een school voor praktijkonderwijs. Een leerling met een ASS-diagnose staat naast mijn bureau. De klas is bezig met een creatieve opdracht waarbij zachtjes gekletst mag worden. Hij staat naast me en vraagt: "Juf, ben ik te stil?" Hij kijkt me enigszins vorsend aan en wacht met spanning op mijn reactie. "Wat vind je zelf?" zeg ik. "Ik vind van niet" antwoordt hij. "Zou je minder stil willen zijn?" vraag ik hem. "Nee, niet per se", zegt hij. "Weet je ...", zeg ik tegen hem terwijl ik hem ontspannen aankijk, "... jij bent precies goed zoals je bent. Snap je dat?" Hij knikt en loopt met een voorzichtige lach terug naar zijn plaats. Dát, precies dat is mijn werk. Kinderen de kracht geven weer in zichzelf te durven geloven.
Niets meer, niets minder.
pro-leraar

Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Leraren in het middelbaar beroepsonderwijs identificeren zich als docent. De mbo-docent geeft algemeen vormend en beroepsgericht onderwijs. Het mbo is vervolgonderwijs en is hierin wezenlijk anders dan het po, vo en (v)so. De docent in het mbo bereidt studenten voor op hun toekomstige beroep, op vervolgonderwijs binnen het mbo en/of hbo en op deelname aan de samenleving. Vanuit toewijding en kennis van zaken begeleidt de mbo-docent de groei van studenten als mens en als beroepsbeoefenaar.

” We hebben een leerwerkplaats: een lokaal in een kindcentrum waar onze tweedejaarsstudenten Pedagogisch medewerker les krijgen in de context van hun toekomstige beroep. Zij maken hier kennis met alle stafdiensten waarmee zij later in hun beroep ook te maken zullen krijgen: facilitair, communicatie, financiën, HR, enzovoort. Ze krijgen hier in carrouselvorm korte workshops van de professionals op de werkvloer. Onze studenten vragen hen het hemd van het lijf. Als ik om mij heen kijk, ben ik supertrots op deze toekomstige professionals! Deze situatie is voor mij bijzonder omdat het samenspel met de praktijk ervoor zorgt dat we hen waardevolle leerervaringen kunnen bieden en hen zo goed kunnen voorbereiden op hun toekomst.

mbo-docent

In het mbo zetten docenten vakinhoudelijke kennis, beroepsdidactische vaardigheden en praktijkervaring in bij het leerproces. Docenten in het mbo hebben voeling met het bedrijfsleven en kennis van de ontwikkelingen en innovaties op de arbeidsmarkt waar een opleiding op gericht is. Dit vraagt om nauwe samenwerking met de praktijk van het beroepsveld om tot effectief en relevant onderwijs te komen. De mbo-docent is daarom,

meer dan in andere sectoren, voortdurend bezig met het ontwikkelen en vernieuwen van het onderwijs.

Een vertrouwensband en een veilige leeromgeving zijn essentieel voor het stimuleren van betrokkenheid, groei en zelfvertrouwen bij studenten. Dit vormt een belangrijk onderdeel van de professionele identiteit van docenten in het mbo. De begeleiding van (groepen) studenten vraagt verschillende competenties van de docent vanwege de diverse achtergronden en leeftijden van de studenten. Hierdoor is er vaak geen gedeelde basis in een groep.

Mbo-docenten leggen verbindingen en werken samen met collega's, instellingen, bedrijven, professionals en beroepsbeoefenaars buiten de school. Bovendien verbinden zij algemeen vormende vakken (AVO) en beroeps- en praktijkgerichte vakken. Mbo-docenten fungeren niet alleen als didactici en pedagogen, maar ook als organisatoren van het beroeps-onderwijs. Ze leggen voortdurend verbindingen tussen praktijk en theorie, werken en leren, en de lespraktijk binnen en buiten de school.

Mbo-docenten moeten zeer flexibel zijn en beschikken over een breed scala aan vaardigheden, waaronder lesgeven, coachen, onderzoeken en contact onderhouden met het beroepsveld en bedrijven.

Colofon

© AOb, CNV Onderwijs, FvOv, BVMBO, Platform VVO.

Auteur:

Leraren en docenten,
onder begeleiding van Kennisland

Vormgeving:

maan identity. design. content.

Redactie:

Kennisland

Opdrachtgevers

Mogelijk gemaakt door

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Onder begeleiding van

